

SUVREMENA HISTORIOGRAFIJA O BIOGRAFIJI V. DEDIJERA O J. B. TITU

Kutlešić-Bijader, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:342268>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

SUVREMENA HISTORIOGRAFIJA O BIOGRAFIJI V.
DEDIJERA O J. B. TITU

JOSIP KUTLEŠIĆ BIJADER

Split, 2022.

Odsjek za povijest

Preddiplomski dvopredmetni sveučilišni studij povijesti

**SUVREMENA HISTORIOGRAFIJA O BIOGRAFIJI V.
DEDIJERA O J. B. TITU**

Student:

Josip Kutlešić Bijader

Mentor:

prof. dr. sc. Aleksandar Jakir

Split, rujan, 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. 1. Titov odnos s Crkvom prema Vladimiru Dedijeru.....	3
2. 2. Titov odnos s Crkvom prema modernoj historiografiji.....	4
3. 1. Titov odnos sa Sovjetskim Savezom nakon Drugog svjetskog rata prema Dedijeru.....	6
3. 2. Titov odnos sa Sovjetskim Savezom nakon Drugog svjetskog rata prema modernoj historiografiji.....	8
4. 1. Vanjska i unutarnja politika prema Dedijeru.....	9
4. 2. Vanjska i unutarnja politika prema modernoj historiografiji.....	10
5. Kult ličnosti.....	12
6. Usporedba Vladimira Dedijera i moderne historiografije.....	14
7. Zaključak.....	15
8. Popis literature.....	16
Sažetak.....	17
Abstract.....	18

1. Uvod

Zadatak ovog završnog rada jest predstaviti biografiju Vladimira Dedijera o Josipu Brozu Titu i načine na koje suvremena historiografija predstavlja samog Tita kroz različite faze njegova života. Rad kreće s detaljnijim opisima iz Dedijerove biografije, ističući tako najprije Titov odnos sa Crkvom, zatim Titov odnos sa Sovjetskim Savezom nakon Drugog svjetskog rata te naposljetku vanjsku i unutarnju politiku 1950.-ih godina. Nadalje, u radu je predstavljen pogled moderne historiografije na već predstavljene faze Titova života i kako se one suprotstavljaju i razlikuju od samog Dedijerovog pogleda.

Vladimir Dedijer bio je srpski povjesničar i publicist rođen 1914. godine u Beogradu. Završio je pravni fakultet u rodnom gradu, gdje je i doktorirao 1956. godine. U narodno oslobodilačkoj borbi bio je jedan od urednika borbe od 1941. do 1943. godine. Bio je član jugoslavenske delegacije na osnivačkoj skupštini OUN-a 1945. i u Mirovnoj konferenciji u Parizu 1946. godine. Bio je član Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije od 1952 do 1954., ali je isključen radi slaganja sa stavovima najpoznatijeg jugoslavenskog disidenta M. Đilasa. Predavao je na sveučilištima širom svijeta od Beograda do Princetona, Harvarda, Osla, Kopenhagena, Los Angelesa.... Bio je jedan od osnivača i predsjedavajući sudskog vijeća Russelova suda, redoviti član Srpske akademije nauka te autor brojnih dijela. Neka od njih su Jugoslovensko-albanski odnosi, 1939.-1948., Borba, Ljubljana, 1949., Tito govori: njegov autoportret i borba sa Staljinom, London: Weidenfeld i Nicolson, 1953. i Povijest Jugoslavije, McGraw-Hill Book Co., 1974. I za nas bitni Prilozi za biografiju Josipa Broza Tita iz 1953. godine.¹

Biografije Vladimira Dedijera specifične su jer se ne mogu svrstati u jedan standardni žanr ili tip pisanja. Iako ima elemenata historiografskog rada, on to nije; kao što nije ni memoarsko djelo, premda su Dedijer kao ličnost i sama njegova uloga u vrijeme kada piše konstantno prisutni u djelima. Njegove biografije Josipa Broza Tita su pune emocija, aluzija i pretpostavki, a često se pojavljuju i neargumentirani sudovi i zaključci. Možda bi se ova djela najbliže mogla okarakterizirati kao serija feljtona.²

¹ Dedijer, Vladimir. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14168> (Pristupljeno 1.9.2022.)

² Bilandžić, Dušan, et al. "Vladimir Dedijer, Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita; Branko Horvat, Politička ekonomija socijalizma; Zbornik: uporedni politički sistemi; John Barron, KGB Today: The Hidden Hand;" *Politička misao*, vol. 21, br. 4, 1984, str. 121-151. <https://hrcak.srce.hr/114175> (Pristupljeno 7.9.2022.)

Autor, blizak Titov prijatelj, iskreno priznaje svoju pristranost, a ni on ni Tito tumačenje mnogih događaja koji se obrađuju u ovoj knjizi ne smatraju konačnim i konačnim. Autor je Titov život zabilježio onako kako mu ga je Tito, s vremena na vrijeme, pričao, te je te podatke dopunio raznovrsnom dokumentarnom građom i onim što je osobno znao o Titovom radu prije i tijekom Drugog svjetskog rata. Osim osebujne organizacije i povremenih komunističkih klišeja i žargona, djelo je napisano lakim stilom potaknutim sporadičnim naletima umjetnosti.³

³ Vucinich, Wayne S. *The American Historical Review* 59, br. 1 (1953): 123–25.
<https://doi.org/10.2307/1844683> (Pristupljeno 9.9.2022.)

2. 1. Titov odnos s Crkvom prema Dedijeru

Dedijer piše kako je jasno da Josip Broz Tito nije bio religiozan čovjek, ali je svakako bio tolerantan prema vjerovanjima ljudi u čijoj je sredini živio. Također, Tito je bio svjestan činjenice da određena podređenost katoličkoj, ili nekoj drugoj vjeri, razvija i društvene i narodne običaje. Za taj primjer Dedijer navodi Sloveniju 1982. i svoje poznanike revolucionare koji 1. studenog i nakon toliko godina slave blagdan Svih svetih. Takva pripadnost mase nekoj vjeri osigurava određeno zajedništvo.⁴ Iz samog ovog primjera jasno nam je da je Vladimir Dedijer predstavljao Josipa Broza Tita na idealističan način, bez da prikaže neke malo manje ljepše strane njegova ponašanja. U to se da uvjeriti proučavanjem raznih drugih biografija o Titu koje su nastale malo kasnije.

⁴ Dedijer, Vladimir, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita, Treći tom*, Beograd, 1984., str. 192.

2. 2. Titov odnos s Crkvom prema modernoj historiografiji

Ipak, kako je bio vođa jedne komunističke države, jedini logičan potez je bio ateizam. Komunizam kao takav zagovarao je zanemarivanje vjere iz tri razloga. Prvi od njih je bio marksističko vjerovanje da je religija glavno oružje u borbi protiv potlačenih masa i baš iz toga razloga su marksisti smatrali da je religija individualna i privatna stavka te su se borili za znanstveni pogled na svijet. Drugi razlog bi bio to što su za komuniste vjerske razlike proizvodile i razlike i raskole u društvu pa su upravo zbog toga vjerovali kako jedino ateizam može ujediniti cijelo društvo. Zadnji, i možda najvažniji razlog je taj što u jednoj takvoj višenacionalnoj državi postojanje različitih religija može stvoriti još veće razlike i sukobe između ljudi.⁵

Možda jedan od glavnih problema u Titovom odnosu s Katoličkom crkvom je bio taj što je upravo Crkva davala otpor, dok su pravoslavni i muslimanski vođe bili spremni surađivati s njime. Tito se trudio pridobiti katoličko svećenstvo na svoju stranu, ali nije u tome uspio. U takvom novom uređenju Katoličke crkve, veću važnost bi imala Pravoslavna crkva jer je imala najviše sljedbenika. Jasno je da bi to bio problem i nacionalne vrste jer je većina pravoslavaca također i srpske nacionalnosti. Zbog ovakvog prijedloga, Josipu Brozu Titu se suprotstavio Alojzije Stepinac koji je odbio podređenost Pravoslavnoj crkvi i državi kao takvoj, te se odbio odreći poslušnosti Rimu. Također, Stepinac se suprotstavio i vladinoj politici preuzimanja crkvenih posjeda u posjed države jer se zbog agrarne reforme nije smjelo posjedovati više od 10 hektara zemlje.⁶ Veliki otpor izazvalo je i ukidanje vjeronauka u srednjim školama, i činjenica da je taj predmet postao izborni u osnovnim to jest pučkim školama. Vjeronauk su mogli predavati samo svećenici koji se nisu ogriješili o narodnu vlast. Ta odluka o vjeronauku kao izbornom predmetu donesena je od strane ZAVNOH-a na njihovom trećem zasjedanju 1944. godine.⁷

Bitno je spomenuti da je Crkva u cijelosti razvila mišljenje da su hrvatska nacionalna ideja i katolička vjerska ideja čvrsto povezane te da imaju zajednički cilj. Upravo iz toga proizlazi stav da su hrvatski narod i Katolička crkva usko povezani. Uspostavljanje NDH bitno je zadovoljilo Alojzija Stepinca i njegove istomišljenike, a ustaške vlasti su proglasile

⁵ Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, Zagreb, 2006., str. 97-99.

⁶ Ibid.

⁷ Ridley, Jasper Godwin, *Tito : biografija*, str. 301-302.

NDH katoličkom državom, a križ jednim od ustaških znamenja. Od 1941., ali i prije, neki su svećenici bili glasni pristaše ustaškoga pokreta.⁸

Krivnja za zategnute odnose između države i Katoličke crkve, piše Jože Pirjevec, ne može biti pripisana samo jednoj od uključenih strana. Naime, potkraj rata, Vatikan je pokušao uspostaviti kontakt s partizanskom vojskom te se složio s Josipom Brozom Titom da u Sloveniju pošalje vojne kurate. Tome su se naravno protivili jugoslavensko svećenstvo koji su se sve do zadnjeg predstavljali kao protukomunistička snaga.⁹

Alojzije Stepinac bio je svjestan činjenice da će biti uhićen te da sukob koji se odvija između njega i Partije ujedno znači i sukob između komunizma i katolicizma. Sam je rekao kako narod nikada neće zaboraviti ubijanje svećenika. Naime, velik broj svećenika je bio osuđen, pa i ubijen, zbog navodne suradnje s okupatorom. Tito je nakon tih događaja rekao kako oprašta svećenstvu te kako država prihvaća stvaranje vlastite hrvatske Crkve. Ipak, Alojzije Stepinac nije bio zadovoljan time pa je i u svojim propovijedima oštro osuđivao vlast. Uhićen je 1946. i optužen za izdaju zbog suradnje s neprijateljem tijekom rata. Osuđen je na 16 godina zatvora, a tu presudu osudila je Katolička crkva, kao i vlade SAD-a i Velike Britanije.¹⁰

Godine 1952. diplomatski odnosi između Vatikana i Jugoslavije potpuno su prekinuti. Ipak, kako je vrijeme prolazilo, papa Pavao VI. htio je katolicima u Jugoslaviji dati određenu utjehu ili pomoć pa je tako kardinala Franju Šepera 1968. godine proglasio pročelnikom Svete kongregacije za nauk vjere. Također, nakon razgovora između Jugoslavije i Vatikana 1966. godine odnosi su bitno poboljšani, a diplomatski odnosi ponovno su uspostavljeni 1970. godine. Katolički svećenici nisu se smjeli miješati u politička pitanja. Nakon Titovog posjeta papi Pavlu VI. ove dvije države se vidno zbližavaju, no stanje za obične, male ljude katoličke vjeroispovijesti nije se bitno promijenilo.¹¹

⁸ Goldstein, Ivo, Goldstein, Slavko, *Tito*, Zagreb, 2015. str. 392.

⁹ Pirjevec, Jože, *Tito i drugovi*, Zagreb, 2012. str. 226.

¹⁰ Jakovina, Tvrtko, *Američki komunistički saveznik*, Zagreb, 2003., str. 151-155.

¹¹ Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 376.

3.1. Titov odnos sa Sovjetskim Savezom nakon Drugog svjetskog rata prema Vladimiru Dedijeru

Vladimir Dedijer u knjizi *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita* ističe kako je korijene sukoba između Jugoslavije i Sovjetskog saveza teško pronaći upravo zbog nedostatka izvora, posebice sa sovjetske strane. Sam Tito u razgovoru s autorom govori kako smatra da korijen tog sukoba leži u društvenom biću staljinizma. Postojale su agresivne težnje Sovjetskog Saveza prema Jugoslaviji i drugim jakim komunističkim državama u Europi, ali i u Aziji. Sovjetski Savez je došao od države koja je cijenila radnika i postizala goleme materijalne uspjehe do stagnacije u razvoju i pobjede kapitalističkih načela u kojima se radnik ne poštuje na isti način kao prije.¹² Veliku društvenu ulogu imala je obavještajna služba NKVD, a ona je u Sovjetskom Savezu prouzrokovala značajnu stagnaciju socijalizma zbog toga što je anulirala postojanje slobode pojedinca.¹³

Dedijer navodi kako je sukob Jugoslavije i Sovjetskog Saveza 1948. godine zapravo bio sukob dvije države, dvije revolucije, ali i sukob dviju važnih osoba. Jedina razlika između Staljina i Josipa Broza Tita jest bila ta da je Staljin sam donosio odluke, dok je Tito slušao mišljenja onih oko sebe i prihvaćao prijedloge većine u državnom vrhu. Taj sukob okarakteriziran je njihovim pojavama, karakterom, odnosom s ljudima, ali i društvenim stanjem područja iz kojeg su potekli.¹⁴

Nakon razlaza sa Staljinom 1948. rađa se jugoslavenska želja opstankom i očuvanjem suvereniteta zemlje protiv svake sovjetske prijetnje. Vanjskopolitičke opcije bile su dakle umnogome uvjetovane svojom među blokovskom situacijom. Međutim, njegov osebujan put u konačnici je odražavao izbore svojih vođa. Jugoslavenska vanjska politika bila je područje nekolicine, s Titom, ako ne i uvijek centar, onda svakako u sredini. Tito je bio vladar komunističke Jugoslavije nakon završetka Drugog svjetskog rata spajajući položaje državnog poglavara, predsjednika KPJ i poglavara obrane. Samo su savjetnici od najvećeg povjerenja bili zaduženi za inozemne poslove. Ovaj osobni stil vođenja diplomacije odrazio se i na Titova opsežna putovanja u inozemstvo. Zapravo je Tito trebao postati ne samo jedan od najstarijih predsjednika država s najdužim stažem svog vremena, ali i jedan od onih koji su najviše putovali. Svaki Titov susret sa svjetskim vođama predstavljao se kao spektakl kojem

¹² Dedijer, Vladimir, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita, Treći tom*, Beograd, 1984., str. 187.

¹³ Ibid, str. 188.

¹⁴ Ibid, str. 191.

ne jugoslavenski tisak posvetio veliku pozornost, ostavljajući dojam da je zemlja od temeljne važnosti u globalnoj politici.

Petrović navodi kako se ne smije dopustiti da gnušanje prema ovom tipičnom slaganju činjenica zamagli vrijednost Dedijerova prikaza - posebno njegove rasprave o izvorima trvenja između Tita i Staljina mnogo prije raskola u Informbirou 1948. Dedijerov opis prilično je jednostran u propuštajući priznati sada sramotnu mjeru u kojoj je Tito bio ropski oponašatelj sovjetske politike i metoda; otuda šturo tretiranje razdoblja od Titova ulaska u Beograd u listopadu 1944. do njegova razlaza s Moskvom sredinom 1948. godine. Ipak, Dedijerovo često spominjanje sovjetskih nedjela protiv Titova pokreta prije raskola nudi otkrivajući predgovor objavljenoj korespondenciji između jugoslavenskih komunista i Kremlja 1948. godine.¹⁵

¹⁵ Petrovich, Michael B. *Political Science Quarterly* 68, br. 4, 1953. Str. 610-13.
<https://doi.org/10.2307/2145205> (Pristupljeno 9.9.2022.)

3.2. Titov odnos sa Sovjetskim Savezom nakon Drugog svjetskog rata prema modernoj historiografiji

Jugoslavija je bila prva komunistička država koja se uspješno suprotstavila Sovjetskom Savezu, a sam taj prekid između dviju zemalja bio je presudan za kreiranje slobodnijeg i bogatijeg društva u Jugoslaviji koja je sada prekinula veze sa sovjetskim konceptom življenja i upravljanja. Ipak, taj prekid nije mogao biti momentalan upravo zbog idealističko-političke sličnosti dviju država. Idoliziranje Staljina bilo je teško iskorjenjivo iz života komunističke Jugoslavije pa je i sam Tito nakon prekida veza sa Sovjetskim Savezom govorio kako je Staljin genijalan, a „Crvena armija nepobjedivi primjer herojstva i rodoljublja.“¹⁶

Godine 1947. američki državni sekretar, general Marshall, osmislio je plan kojim je ponudio ekonomsku pomoć SAD-a zemljama koje su u privrednom smislu pretrpjele u ratu zbog posljedica Drugog svjetskog rata. Zapadna Europa, predvođena britanskom vladom, glasno je pozdravila ovaj plan poznat pod nazivom „Marshallova pomoć“, a Sjedinjene Američke Države smatrane su darežljivima. S druge strane, Sovjetski Savez i komunisti diljem svijeta kritizirali su ovakvu politiku kao imperijalističku zavjeru čiji je glavni cilj bio podrediti privrede tih potrebitih zemalja Wall Streetu i američkom imperijalizmu.¹⁷

Jasno je da bi Jugoslaviji ovakva vrsta pomoći jako dobro došla u to poslijeratno vrijeme kada su stambena obnova i gospodarski rast bili u interesu svih u državi. Tito bi, piše Ridley, objeručke prihvatio Marshallovu pomoć da je odluka bila u njegovim rukama, a to bi učinio bez da ponudi išta zauzvrat kao što je to učinio i sa britanskom pomoći za vrijeme rata. Ipak, Tito će Marshallovu pomoć primiti tek 1949. zbog inzistiranja Sovjetskog Saveza da sve države usko povezane s njima odbiju Marshallov plan jer Staljin nije htio da američki imperijalizam na bilo koji način podiže životne standarde naroda istočne Europe.¹⁸

¹⁶ Goldstein, Ivo, Goldstein, Slavko, *Tito*, Zagreb, 2015. str. 511.

¹⁷ Ridley, Jasper, *Tito*, Zagreb, 2020. str. 306.

¹⁸ *Ibid.* str. 307.

4.1. Vanjska i unutarnja politika prema Dedijeru

Dedijer piše kako je za vrijeme suprotstavljanja Staljinu i staljinizmu, u Jugoslaviji sukladno raslo i saznanje da kako bi došlo do unutarnjeg razvoja u državi, treba ići u pravcu u kojem bi upravo proizvođači imali pravo odlučivati o podjeli viška rada. U to vrijeme postavljeni su i prvi korijeni politike samoupravljanja. Ideje staljinizma, koje su duboko urezane u svijest jugoslavenskih komunista, trebalo je također iskorijeniti. Osim jugoslavenskih komunista, o društvenim korijenima sovjetske hegemonije razmišljao je i sam narod. Oni su se pitali kako jedna socijalistička zemlja može koristiti tako agresivne metode koje su u to vrijeme povezivane isključivo s kapitalizmom i imperijalizmom.¹⁹

Tito je bio ustrajan u iskazivanju potrebe za razvijanjem socijalističke demokracije. Tome je dokaz da Eduard Kardelj u svojoj knjizi *Sjećanja* piše kako su prvi razgovori o radničkom samoupravljanju Tito vodio još 1948. godine. Također je Tito govorio kako se može upravljati samo vojskom, ali ne i narodom. U svome govoru u Čačku, Tito napominje kako je Jugoslavija uređena tako da nijedna klasa nije ispred neke druge klase te da se nijedna klasa ne može okoristiti na račun neke druge klase. Razlog tome je odbacivanje staljinske metode nakon što su uvidjeli da je pogrešna. Tito navodi kako je politika Sovjetskog Saveza, bilo to u odnosima među narodima, bilo u unutrašnjoj i ekonomskoj politici, izgubila pojam što je to socijalistička zemlja. U Sovjetskom Savezu, govori Tito, nedostajalo je demokracije, ali i napretka u smislu životnog standarda koji je trebao biti dosta brži.²⁰

Na šestom kongresu Komunistička partija Jugoslavije promijenila je ime u Savez komunista Jugoslavije, a ta promjena nije bila samo formalna. Ta promjena podrazumijevala je reformu same strukture u partiji i uvođenje demokratskih odnosa u skladu s demokratskim procesom koji se odvijao u to vrijeme u Jugoslaviji. Na šestom kongresu rečeno je kako Savez komunista Jugoslavije ne može više biti neposredni vođa svih državnih i društvenih poslova, nego će sada biti predvodnik u borbi za socijalističke samoupravne odnose, dok rukovodilačke poslove trebaju obavljati državni organi i društvene organizacije. Nakon ovog kongresa, država se više nije poistovjećivala s Partijom.²¹

¹⁹ Dedijer, Vladimir, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita, Treći tom*, Beograd, 1984., str. 507.

²⁰ Ibid. str. 514.

²¹ Ibid. str. 527.

4.2. Vanjska i unutarnja politika prema modernoj historiografiji

Dok gospodarstvo nije bila glavna Titova zanimacija, on je želio imati kontrolu nad vanjskim poslovima i voskom. Ipak, iako malo informiran o gospodarstvu i ekonomiji, zagovarao se za privredne reforme i reforme tržišta, ali pod uvjetom da sve ostane pod monopolom partije. Radničko samoupravljanje pod monopolom partije razvilo je političku kulturu koja je imala razne utjecaje, od odbacivanja staljinizma do otvaranja prema zapadu i svijetu općenito. Takav prijelaz sa sovjetskog modela na samoupravni socijalizam uzrokovao je bitan razvoj industrije i poljoprivrede od 1953. do 1961. godine.²²

Hladni rat bio je globalni sukob koji je s jedne strane bio predvođen Sjedinjenim Američkim Državama i ta strana se zalagala za kapitalizam, dok je s druge, istočne strane predvođen Sovjetskim Savezom koji je kao glavni čimbenik zagovarao komunizam. Ovaj rat nikada nije prešao u nekakav značajan oružani sukob. Tito je imao golem ugled među komunistima pa je jasno da je bio na strani Istoka. Zbog svoga opredjeljenja, Tito je, prema Velikoj Britaniji i SAD-u, stvorio reputaciju najgoreg neprijatelja i jednog od najvećih komunističkih diktatora u istočnoj Europi. Ipak, Tito je imao velik ugled i simpatije lijevih pristaša i komunista u Jugoslaviji, ali i u svijetu. Jugoslaviji se priznavalo da se jedina sama oslobodila bez pomoći Crvene armije, Britanaca ili Amerikanaca.²³

Svijet je u razdoblju od 1945. do 1947. godine podijeljen na blokove, a nakon već spomenutog odbijanja Marshallove pomoći, zemlje istočnog bloka osnovale su Informbiro i SEV (Vijeće za ekonomsku međusobnu pomoć). Ovakva dinamika je funkcionirala dok 1948. godine nije došlo do sukoba zbog Staljinove želje da sve komunističke partije podredi sebi. Zbog toga dolazi do razlaza, a Jugoslavija prima pomoć od Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije sve do 1959. godine. Odnosi između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza malo se poboljšavaju 1955. kada je Hruščov, Staljinov nasljednik, posjetio Beograd. Ipak, Tito nije bio voljan ikome se pokoriti do kraja pa je to zabrinjavalo Hruščova jer je smatrao da to može dati ideju ostalim istočnoblokovskim zemljama da učine isto.²⁴

²² Despot, Zvonimir, *Tito: tajne vladara: najnoviji prilozi za biografiju Josipa Broza*, Večernji posebni proizvodi, Zagreb, 2009., str. 85.

²³ Ridley, Jasper, *Tito*, Zagreb, 2020. str. 292.

²⁴ Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 279.-282.

Pojam „nesvrstanost“ prvi put se spominje 1950. godine u Korejskom ratu kada su Jugoslavija i Indija ostale nepristrane i nisu se svrstale ni u jedan blok. Tito je izradio strategiju s Gamalom Abdelom Naserom, predsjednikom Egipta, i Džavaharlalom Nehruom, predsjednikom Indije, a tom strategijom odredili su zemlje koje nisu pripadale ni istočnom ni zapadnom bloku, a dobila je naziv Pokret nesvrstanih. Nakon tog dogovora, Tito je usmjerio svoju pažnju vođenju tih država, a održavao je jednaku udaljenost prema Istoku i prema Zapadu dok je sa SAD-om uspostavio povlaštene odnose. Također je zagovarao ukidanje podjele svijeta na blokove, ravnopravnost i ukidanje kolonijalizma i rasne podijeljenosti. Ipak, države koje su pripadale nesvrstanim su uglavnom bile gospodarski zaostale pa nisu imale značajnu važnost u svijetu. Sama Jugoslavija, iako vodeća zemlja u Pokretu nesvrstanih, nije bitno profitirala.²⁵

Politika „održavanja Tita na površini“, koja je od 1950-ih pa nadalje također uključivala isporuke oružja - prvo tajno preko kanala Središnje obavještajne agencije (CIA), zatim u okviru američkog programa vojne pomoći - prvenstveno je trebala pokriti štetu koju je jugoslavenski prebjeg nanio Kremlj. Do 1951. Trumanova je administracija zaključila da je prijetnja od neposrednog sovjetskog napada prošla, a Sjedinjene Države, nastavljajući svoju gospodarsku i vojnu pomoć Jugoslaviji, također su sve više usmjeravale svoje napore prema promicanju Titova utjecaja u istočnoj Europi i uvjeravanju ga da priključiti se NATO-u. Tito je pozdravio ekonomsku i vojnu pomoć Zapada, ali se ipak opirao pokušajima da ga se namami u NATO, što je odbacio s obrazloženjem da je to bila čisto antikomunistička organizacija. Tijekom svog posjeta Britaniji sredinom ožujka 1953., svog prvog posjeta inozemstvu nakon razlaza sa Staljinom 1948., Tito je objasnio da bi, budući da su Sovjeti uspješno prikazali NATO kao instrument zapadne imperijalističke agresije, pristupanje toj organizaciji smanjilo privlačnost Jugoslavije socijalističkim državama istočne Europe. Ipak, Tito je želio sigurnosno jamstvo u slučaju sovjetskog napada, a kako ga Zapad nije bio spreman pružiti sve dok je Jugoslavija izvan NATO-a, Jugoslavija je tražila ta jamstva pristajući na bližu regionalnu suradnju s Turskom i Grčkom, koje su upravo postale članice NATO-a. Savezništvo s ove dvije zemlje formalno je uspostavljeno 1953. godine, kada su tri zemlje potpisale Ugovor o prijateljstvu i pomoći.²⁶

²⁵ Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 282.

²⁶ Perović, Jeronim, *Josip Broz Tito*, 2011. str. 140.

5. Kult ličnosti

Početak stvaranja kulta Titove ličnosti treba tražiti u samim počecima rata kada je sam interes za identitetom vođe partizanskog pokreta rastao. U početku su zapadne vlade sumnjale da je Tito zapravo komunist s lažnim imenom, nagađali su kako bi to mogao biti V. Z. Lebedev, sovjetski vojni izaslanik. Neki su čak vjerovali kako sam Tito ne postoji, nego je TITO akronim za Terorističku organizaciju Treće internacionale pa kad jedan od vođa pogine, drugi preuzima vlast i na taj se način održava nekakva vrsta besmrtnosti.²⁷ Popularnost Titova identiteta eksponencijalno raste pa je tako do proljeća 1944. godine on postao ne samo vođa i učitelj nego i „utjelovljeni simbol borbenog jedinstva naroda Jugoslavije“.²⁸

Dedijer navodi kako je Tito, iako svjestan svoje karizme, težio da joj potpuno ne podleže. Za primjer navodi jednu proslavu u Titovu čast nakon završetka slovenskog dijela autoceste Bratstva i jedinstva. Na toj proslavi pjevale su se partizanske pjesme, a kada su počeli pjevati pjesmu *Druže Tito, ljubičice bijela*, Tito je pognuo glavu. I u ovom primjeru vidljiv je idealistički način kojim Dedijer percipira Josipa Broza Tita. Nasuprot njemu, Savka Dabčević-Kučar imala je potpuno suprotno mišljenje. Ona govori kako je Tito bio jako osjetljiv na vlastitu popularnost. On je popularnost imao, bio je naviknut na nju i zahtijevao ju je. Dabčević-Kučar govori kako je njegova popularnost graničila s bolesnom potrebom za općim divljenjem.²⁹

Nakon rata u svim su se bankama, vojarnama, uredima, pogonima pa čak i u kavanama počele pojavljivati Titove fotografije i to je postala nezaobilazna značajka jugoslavenske svakodnevnice. Također su i natpisi TITO svoje mjesto našli na svakojakim površinama kao što su na primjer zidovi, avionska krila i obronci planina. Na drugom kongresu Komunističke partije Srbije na početku zasjedanja nije bilo kraja ovacijama Josipu Brozu Titu.³⁰

Tito je izrazito volio odlikovanja pa ih je tijekom života prikupio možda najviše među svim modernim državnici. Prikupio je 16 domaćih i 99 stranih odlikovanja, a jedan od najprestižnijih je Red viteza Velikog križa Bath na ogrlici s lentom koji mu je dodijelila britanska kraljica Elizabeta II. 1972. godine. Kako je bio iznimno cijenjen u društvima kraljevskih obitelji, ovaj primjer nije Titov jedini susret s kraljicom Elizabetom II. Naime, ona mu je za osamdeseti rođendan „poklonila“ službeni posjet Jugoslaviji, a to je bio njezin prvi

²⁷ Goldstein str 479.

²⁸ Ibid. 480.

²⁹ Ibid. 485.

³⁰ Pirjevec, Jože. Tito i Drugovi, Zagreb, 2012. str. 664.

posjet nekoj komunističkoj državi. Također, grčka kraljica Frederika, prema Titovim riječima, kazala je kako bi zasigurno bila članica partije da živi u Jugoslaviji. Ona mu je prilikom posjeta Brijunima poklonila dvije pudlice koje su postale pravi Titovi ljubimci.³¹

Titov kult ličnosti trebala je okruniti i Nobelova nagrada za mir. Taj prijedlog pokrenuo je predsjednik luksemburške Zastupničke komore, Pierre Gregoire. Iz Osla je zatim došla obavijest kako je Tito ušao u uži krug za nagradu pa je 1973. pokrenuta posebna kampanja kojom bi pridobili visokopozicionirane ljude koji bi podržali tu nominaciju. Vladimir Dedijer i slovenski politolog Rudi Rizman napisali su prijedlog dugačak 300 stranica. Taj prijedlog podržali su među ostalima Willy Brandt, Indira Gandhi i Haile Selassie. Činilo se da bi im išlo u prilog pridobiti i potporu Svete Stolice, što su i dobili. Također je nominacija dobila potporu od Vrhovnog sovjeta SSSR-a, koji je posebnom rezolucijom javno objavio da podupire Tita. To je nažalost negativno odjeknulo na Zapadu, a Dedijer je dobio kritike od strane beogradskih novinara. Ipak, Titova nominacija mogla bi biti spašena da se Sjedinjene Američke Države i židovski lobi nisu protivile (zamjerali su mu njegovu proarapsku politiku). Norveški kralj pokušao je spasiti Titove šanse za nagradu tražeći od Tita da se ispriča za Goli otok; na što je Tito odgovorio da se ispričava samo onima koji su tamo došli nevini. Ipak, službeni izgovor zašto Tito nije mogao dobiti Nobelovu nagradu nije bio niti jedan od ovih problema, već su naveli kako je Tito bio vojnik i kao takav nikada ne može dobiti nagradu za mir.³²

³¹ Ibid. str. 667.

³² Ibid. str. 668-669.

6. Usporedba Vladimira Dedijera i moderne historiografije

Glavne razlike između biografije Vladimira Dedijera i ostalih biografa su upravo u stilu pisanja. Vladimir Dedijer zaneseno piše o Josipu Brozu Titu. On subjektivno opisuje događaje iz Titova života i Partije. Često se ne drži kronologije događaja nego se prebacuje s događaja na događaj kako ga tekst ponese. Upravo zbog toga ponekad je teško pratiti njegove tekstove, a oni više podsjećaju na dnevnik nego na službenu biografiju. Ipak, Dedijer je prikupio informacije koje su jako bitne za stvaranje slike o Titu, bile one protumačene na ovaj ili onaj način. Njegove biografije pune su razgovora s Titom, Titovih govora i pisama. Upravo to su jedni od najvrjednijih izvora za percipiranje Tita kao osobe i vladara. S druge strane, moderna historiografija na objektivan način opisuje Titov život i njega kao važnu ličnost. Daje određenu kritiku koju i jest moguće dati s jedne takve udaljene pozicije, a to je nešto što je Vladimiru Dedijeru bilo teško jer živio je u vrijeme kad i Tito, a i njegove biografije su nastajale u „stvarno“ vrijeme, pa je osim što je sam idealizirao svoga prijatelja to i morao činiti iz samog strahopoštovanja uvjetovanog vremenom u kojem je živio. Prva Dedijerova biografija objavljena je 1953. godine, a to nam jasno govori kakav će stav autor imati tokom cijele knjige prema maršalu Titu. Upravo zbog toga Vladimir Dedijer može biti gledan kao jedan od začetnika kulta Titove ličnosti, a tu pristranost i sam autor priznaje.

Vladimir Dedijer, stari Titov prijatelj, jasno daje do znanja da on kao komunist piše o svom komunistu. Velik dio teksta navodno je napisan Titovim riječima, dijelom iz razgovora rekonstruiranih iz bilježaka nakon mnogo godina, dijelom iz novijih intervjuua. Cijeli rukopis pročitao je Tito i prema propratnoj bilješci autoru priča izlazi uz njegovo odobrenje. Već ove same činjenice čine ovaj dokument važnim.³³

³³ Taylor, George E. *American Slavic and East European Review*, vol. 13., br. 1. 1954. str. 131.-133. <https://doi.org/10.2307/2492177> (Pristupljeno 11.9.2022.)

7. Zaključak

Dedijer je prvi napisao biografiju Josipa Broza Tita i te biografije su nastajale u stvarnom vremenu. Njegove knjige posvećene Titu ispunjene su priložima, prijepisima razgovora, pismima, ali također jasna je Dedijerova prisnost Titu. Nije pokušavao sakriti svoje poštovanje i slaganje s Titovim postupcima. Nadalje, često je idealistički način prikazivao neke Titove postupke koje bi drugi, manje pristrani povjesničari ili biografi, prikazali na realističniji način. Samim usporednim čitanjem Dedijerove biografije i na primjer biografije koju je napisao Jasper Ridley jasna je razlika u stilu pisanja i samog doživljavanja Tita kao osobe.

Korijene kulta Titove ličnosti možemo tražiti upravo u biografijama Vladimira Dedijera jer on na poseban i pristran način opisuje Josipa Broza Tita i njegovo vladanje. Titov kult ličnosti možda jest nastao po uzoru na Staljinov, ali je izdignut na neku još višu razinu. Tito je bio cijenjen u visokim krugovima, od državnika do kraljevskih obitelji.

8. Popis literature

Dedijer, Vladimir, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita, Treći tom*, Beograd, 1984.

Despot, Zvonimir, *Tito: tajne vladara: najnoviji prilozi za biografiju Josipa Broza*, Večernji posebni proizvodi, Zagreb, 2009.

Goldstein, Ivo, Goldstein, Slavko, *Tito*, Zagreb, 2015.

Jakovina, Tvrtko, *Američki komunistički saveznik*, Zagreb, 2003.,

Pirjevec, Jože, *Tito i drugovi*, Zagreb, 2012.

Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945-1991. : od zajedništva do razlaza*

Ridley, Jasper, *Tito*, Zagreb, 2020.

Perović, Jeronim, *Josip Broz Tito*, 2011.

Internetski izvori

Bilandžić, Dušan, et al. "Vladimir Dedijer, Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita; Branko Horvat, Politička ekonomija socijalizma; Zbornik: uporedni politički sistemi; John Barron, KGB Today: The Hidden Hand;." *Politička misao*, vol. 21, br. 4, 1984, str. 121-151.
<https://hrcak.srce.hr/114175> (Pristupljeno 7.9.2022.)

Dedijer, Vladimir. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14168> (Pristupljeno 1.9.2022.)

Petrovich, Michael B. *Political Science Quarterly* 68, br. 4, 1953. Str. 610-13.
<https://doi.org/10.2307/2145205> (Pristupljeno 9.9.2022.)

Taylor, George E. *American Slavic and East European Review*, vol. 13., br. 1. 1954. str. 131.-133. <https://doi.org/10.2307/2492177> (Pristupljeno 11.9.2022.)

Vucinich, Wayne S. *The American Historical Review* 59, br. 1 (1953): 123–25.
<https://doi.org/10.2307/1844683> (Pristupljeno 9.9.2022.)

Sažetak

Vladimir Dedijer napisao je tri biografije Josipa Broza Tita. On subjektivno opisuje Titovo vladanje i privatni život. Njegove biografije obuhvaćaju Titov život od rođenja pa sve do smrti. Karakterističan je način na koji Vladimir Dedijer donosi podatke iz Titova života jer on to radi poprilično subjektivno i pristrano, što i sam ne krije. Također, Dedijer kao priloge stavlja prijepise razgovora s Titom, intervju i pisma te na taj način još više približava čitatelju Tita kao osobu.

Cilj ovog rada jest prikazati suženi odabir različitih faza Titova života; najprije iz Dedijerove perspektive, a zatim iz perspektive biografa moderne historiografije. Tako rad započinje opisivanjem Titova odnosa sa Crkvom i religijom kao takvom. Zatim se nastavlja opis odnosa i sukoba Jugoslavije i Tita sa Sovjetskim Savezom nakon Drugog svjetskog rata, a nakon toga slijedi prikaz vanjske i unutarnje politike te Pokret nesvrstanih. Naposljetku se rad bavi kultom Titove ličnosti i izravnom usporedbom Vladimira Dedijera i moderne historiografije. Rad je osmišljen tako da prikazuje skladan presjek faza iz života Josipa Broza Tita kroz prizmu Vladimira Dedijera i moderne historiografije.

Ključne riječi: Tito, Dedijer, biografija, kult ličnosti

Abstract

Vladimir Dedijer wrote three biographies of Josip Broz Tito. He subjectively describes Tito's rule and private life. His biographies cover Tito's life from birth to death. The way in which Vladimir Dedijer brings information from Tito's life is characteristic, because he does it quite subjectively and biased, which he himself does not hide. In addition, Dedijer includes transcripts of conversations with Tito, interviews and letters, thus bringing the reader even closer to Tito as a person.

The aim of this paper is to show a narrow selection of different phases of Tito's life; first from Dedijer's perspective, and then from the perspective of biographers of modern historiography. Thus, the paper begins by describing Tito's relationship with the Church and religion as such. Then continues the description of Yugoslavia and Tito's relationship and conflict with the Soviet Union after World War II, followed by a description of foreign and domestic politics and the Non-Aligned Movement. Finally, the paper deals with the cult of Tito's personality and a direct comparison between Vladimir Dedier and modern historiography. The work is designed to show a harmonious cross-section of phases from the life of Josip Broz Tito through the prism of Vladimir Dedijer and modern historiography.

Keywords: Tito, Dedijer, biography, personality cult

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja *Josip Kutlešić Bijader*, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog prvostupnika *Povijesti i Filozofije*, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, ____20.9.2022.____

Potpis

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU**

STUDENT/ICA: *Josip Kutlešić Bijader*

NASLOV RADA: *Suvremena historiografija o biografiji V. Dedijera o J. B. Titu*

VRSTA RADA: *Završni rad*

MENTOR: *prof. dr. sc. Aleksandar Jakir*

ČLANOVI POVJERENSTVA izv. prof. dr. sc. *Edi Miloš*

prof. dr. sc. Marko Trogrlić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskeg rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 20.9.2022.

Potpis studenta/studentice:

Josip Kutlešić Bijader